aukščiau buvusiame sluoksnyje irgi aptikta XV a. datuotų keramikos šukių, leidžia teigti, kad čia buvęs šio laikotarpio kultūrinio sluoksnio horizontas sunaikintas vėlesnės ūkinės veiklos metu.

Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų, atliktų vienuolyno teritorijos PR kampe, metu nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio horizontai suardyti XX a. iki 1,3–1,8 m gylio pjūvio 1 vietoje ir iki 1,8–2 m gylio pjūvio 2 vietoje. Po viršutiniais sluoksniais aptiktas 20–80 cm storio (pjūvis 1) nejudintas kultūrinio sluoksnio horizontas datuotas XVI–XVII a. Statinių liekanų neaptikta. Nustatyta, kad čia buvusi natūrali kalva, kuri XX a. lyginant stadiono paviršių dar pakelta, ir suformuota dabar esanti aikštelė.

BASILIAN MONASTERY AT THE ARKLIŲ STR.18/AUŠROS VARTŲ STR. 7 IN VILNIUS

During the archaeological survey performed in Vilnius in the territory of the former Basilian monastery the trenches excavated to ensure hydro-isolation of the Western and Southern blocks were investigated. It was established that the cultural layer was over 3 m thick. Several household pottery fragments dating to the 17th – 18th were discovered.

Archaeological survey performed in the path of the trenches to be excavated for service lines revealed, that in the 20th century horizons of the cultural layer were disturbed down to the sterile soil in the major part of the investigated plot. Thickness of the cultural layer varied from 1.6–2 m in the N part of the plot to 3 m in the S part of the plot. During the archaeological excavations in the N, NW and SW parts of the monastery 0.4–0.7 m thick fragments of undisturbed cultural layer horizon datable to the 17th – 18th century were found.

In the SE part of the monastery in the territory of the present stadium human burials most probably datable to the 17th century were discovered. Presumably this could be the N boundary of the former monastery cemetery. Small fragments of the 15th century cultural layer horizon were discovered nearby; finds dating to the 15th – 18th century were collected.

In the SE corner of the monastery beneath the 1.3–2 m thick cultural layer disturbed in the 20th century the 0.2 to 0.8 m thick cultural layer horizon of the 16th – 17th century was discovered. It was established, that there had been a natural mound at this site, which was raised in the 20th century when levelling the stadium ground this way forming the present platform.

ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI TRAKUOSE, VYTAUTO G. 82

Evaldas VAILIONIS

2005 m. Trakų senajame mieste (A 1783), projektuojamos vandentiekio ir nuotekų trasos vietoje, Vytauto g. 82, atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai.

Tyrinėta vieta yra Trakų pusiasalio P dalyje, dabartiniame Vytauto ir Birutės gatvių kampe. Pagal istorinius duomenis, nuo XIV a. miesto zonavimas pavieniais kvartalais klos-

tėsi atsižvelgiant daugiau į gyventojų tikybą. Pusiasalio P dalyje, prie Skaisčiausios Dievo Motinos Gimimo cerkvės su vienuolynu, gyveno didžioji dalis rusų stačiatikių, mažesnė dalis – į Š nuo jos. Ši miesto dalis XVI a. buvo dar buvo vadinama mažesniuoju miestu.

Dabartinės Vytauto (buvusi Didžioji, Vilniaus) ir Birutės (buvusi Klebonijos, Bernardinų) gatvės sudarė miesto gatvių tinklo pagrindą, pagal kurį susiformavo ir linijinis miesto planas. Architektų nuomone, šis kelias galėjo susiformuoti jau XIII a. Pagrindiniu jis išliko ir XVII a. Tuo metu dabartinį Trakų pusiasalį sudarė viena ar dvi didesnės salos, kurias vieną nuo kitos skyrė pelkės, daubos. Tik apie XV a. pabaigą – XVII a. vidurį užpelkėjusi protaka tarp salų buvo užpilta, ir susidarė viena didelė sala (pusiasalis), kuri toliau formavosi dar ir XVIII a. Iš P į pusiasalį galima buvo patekti tik per nedidelę pelkėtą sąsmauką ar tiltą.

Šioje vietoje, kur Vytauto gatvė sukasi į R (dabartinė Vytauto ir Birutės gatvių sankryža), Totoriškių ežeras jungėsi su Bernardinų ežeru (tuo metu čia galėjo būti ir pelkėta vieta). Manoma, kad būtent miesto P dalyje ir kūrėsi pirmieji vokiečių ir rusų pirkliai bei amatininkai.

Miesto P dalis – kol kas tik hipotetiškai – yra laikoma ir seniausiai apgyvendinta Naujųjų Trakų dalimi. S. Mikelionio ir S. Abramausko nuomone, Naujuosiuose Trakuose galėjo būti ir seniausia pirmoji medinė pilis dabartinio pusiasalio P dalyje, kur vėliau stovėjo bernardinų vienuolynas. Nuo XIV a. pabaigos – XV a., pastačius pusiasalio ir salos pilis, miesto centras persikėlė į pusiasalio Š dalį.

Netoli dabartinės Vytauto ir Birutės gatvių sankirtos ir stovi XIX a. gyvenamasis namas Vytauto g. 82. Tai vietinės reikšmės architektūros paminklas (AtV 734). Link jo žvalgomųjų tyrimų metu iškasta 22,5 m ilgio trasa ir ištirtas 6 m^2 plotas. Šiame plote aptikti trys XVI–XVII a. griautiniai palaidojimai. Mirusieji tikriausiai buvo laidojami be karstų (?) ir įkapių. Neaptikta ir drabužių liekanų.

Kapo 1 duobės kontūrai išryškėjo vos nuėmus 17 cm storio viršutinį velėnos sluoksnį. Kapo duobė buvo 2,06x0,6 m dydžio, orientuota PV–ŠR kryptimi. 25–35 cm gylyje atsidengė 1,7 m ilgio griaučiai, orientuoti galva į PV (210°). Mirusysis paguldytas ant nugaros, ištiestoje padėtyje. Kairė ranka truputį atmesta į šalį, plaštaka uždėta dubens srityje. Dešinė ranka priglausta prie šono, plaštaka uždėta krūtinės srityje. Kapo duobės dugnas aptiktas 44 cm gylyje. Antropologinės analizės metu nustatyta, kad palaidojimas yra 35–40 m. vyro, be patologijos požymių.

Kapo 2 duobės kontūrai išryškėjo 35 cm gylyje. Pradėjus preparuoti kapą kojų srityje atsidengė truputį apardytas *kapas 3*. Tik jį užfiksavus ir nuėmus išpreparuotas visas kapas 2. Kapo duobė buvo 2,06x0,55 m dydžio, orientuota ŠV–PR kryptimi. 37–45 cm gylyje atsidengė 1,55 m ilgio griaučiai, orientuoti galva į ŠV (300°). Ties kaukole aptikti sunykę medienos plaušų fragmentai, kurie galėjo likti ir nuo karsto (?) (tiesa, vinių nė viename kape neaptikta). Mirusysis paguldytas ant nugaros, ištiestoje padėtyje. Virš blauzdikaulių, ant žemių buvo po granito akmenį. Kairė ranka priglausta prie šono, plaštaka uždėta krūtinės srityje. Dešinė ranka truputį atmesta į šalį, plaštaka uždėta pilvo srityje. Kapo duobėje rastas ir perdegusio (trupantis) granito akmuo, smulkių rusvų plytų nuoskalų, pavienių angliukų bei gyvulių kaulų. Kapo duobėje rasti 3 geležiniai dirbiniai: cilindrinės spynos raktas (šios rūšies spynos labiau būdingos XV a.), kaltinės vinies

dalis ir kriauninis peiliukas (XLVII pav.). Antropologinės analizės metu nustatyta, kad palaidojimas yra 25–30 m. moters, su poūme blauzdikaulių periostito patologija.

Kapo 3 duobės kontūrai išryškėjo vos tik nuėmus 17 cm storio viršutinį velėnos sluoksnį. Kapas apardytas. Šio palaidojimo kapo duobės kontūrai iki galo neišryškėjo, fiksuotas tik P kraštas, tuo tarpu Š kraštas neišsiskyrė. PV krašte fiksuota 45 cm pločio kapo duobė, orientuota PV–ŠR kryptimi. Spėjamas jos ilgis galėjo būti apie 80 cm. 20–35 cm gylyje atsidengė 55 cm ilgio graučių dalis (iki sulūžusio blauzdikaulio galo). Mirusysis orientuotas galva į PV (210°), paguldytas ant nugaros, ištiestoje padėtyje. Dešinė ranka ištiesta, kairė per alkūnę sulenkta. Kaukolė buvo sutrupinta, kadangi virš kapo ėjo XX a. skalda padengtas kelias. Po kaukole aptiktas 11,5x14 cm dydžio juodo granito akmuo. Kapo duobėje buvo rusvų plytų nuoskalų, kairėje griaučių pusėje rasti 2 gyvulio dantys. Antropologinės analizės metu nustatyta, kad palaidojimas yra 8 m. vaiko, be patologijos požymių.

Kapų 1 ir 2 duobėse rasta žiestos, oksiduotos ir redukuotos neglazūruotos keramikos fragmentų (XLVIII pav.). Dalis puodų šukių datuojama XV–XVI a. – tai Trakams būdinga keramika, kuri dažnai yra puošta ištisinėmis tekinimo rievėmis (grioveliais), petelių sritis kartais dar pagražinta įstrižų brūkšnelių eile. Visose kapų duobėse rasta paskirų gyvulių kaulų fragmentų.

Šiuos kapus galima būtų priskirti buvusios Skaisčiausios Dievo Motinos Gimimo cerkvės ir vienuolyno aplinkoje buvusio preliminariai XVI a. datuojamo kapinyno V pakraščiui. Šis kapinynas buvo tyrinėtas 1981 m. (vad. S. Patkauskas) (*ATL 1980 ir 1981 metais*, V., 1982, p. 82–83) ir 1988 m. (vad. B. Lisauskaitė) (*ATL 1988 ir 1989 metais*, V., 1990, p. 146–147) ir lokalizuojamas į R nuo tirtos vietos. Istoriškai vertindami kapus galėtume priskirti ir vėlesniam laikotarpiui – XVII a. antrajai pusei – XVIII a., kai visą LDK siaubė karai, epidemijos ir badas.

Konkrečioje vietoje – Vytauto g. 82 valdoje – archeologiniai tyrimai buvo atlikti 2 kartus. 1999 m. Vytauto g. 82 aplinkoje buvo vykdyti mažos apimties archeologiniai tyrimai (vad. B. Lisauskaitė). Tyrimai buvo atliekami lauko dujotiekio trasos vietoje. 4 m ilgio ir 70 cm pločio trasos atkarpoje prie ūkinio pastato, esančio šalia gyvenamojo namo Vytauto g. 80, po 40 cm storio permaišytu paviršiniu sluoksniu buvo rastas 30–40 cm storio durpių sluoksnis. B. Lisauskaitės nuomone, šis sluoksnis čia susiformavo dar iki Vytauto g. statybos; ši teritorija buvusi užliejama Totoriškių ežero pakrantė ir pagal XIX a. pradžios planus buvo naudojama miestelėnų daržams. Į Š nuo Birutės g., 19 m ilgio trasoje kultūrinis sluoksnis visiškai sunaikintas statant daugiabutį gyvenamąjį namą Vytauto g. 78 ir prie jo įrengiant mašinų stovėjimo aikštelę. Archeologinių tyrimų metu buvo rasti atsitiktiniai neinformatyvūs buitinės keramikos fragmentai.

2002 m. gyvenamųjų namų Vytauto g. 80, 82 valdose buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai (vad. U. Budvydas). Planuota iškasti 50 m ilgio, iki 1 m gylio ir 30–40 cm pločio elektros kabelio trasą. Buvo iškasti 2 šurfai (4 m^2), kuriose vertingas kultūrinis sluoksnis nebuvo aptiktas. Sklypo R dalyje vertingas kultūrinis sluoksnis taip pat nebuvo fiksuotas. Sklypo V dalyje (daugiau centre) po 7–12 cm storio velėnos sluoksniu buvo aptikti žmogaus palaikai. Šioje vietoje buvo atidengtas 8 m^2 plotas, kuriame 10–30 cm

gylyje surasti 3 palaidojimai. Griautiniai kapai buvo dalinai apardyti. Surasta tik viena įkapė – vaiko *kape 1* kaklo srityje aptiktas vario lydinio širdelės formos kabutis. U. Budvydas kapus datuoja XVI–XVII a.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY AT THE VYTAUTO STR. 82 IN TRAKAI

In 2005 an archaeological survey was performed at the Vytauto Str. 82 in the old town of Trakai (A 1783). During the survey a 22.5 m long trench was excavated, and an area of 6 m^2 was investigated. 3 inhumation burials of the 16th – 18th century were discovered at the plot. Presumably the individuals were buried without coffins (?) or burial items (Fig. XLVII, XLVIII). Most probably, the graves were attributable to the W side of the cemetery which existed at the former Russian Orthodox church and monastery of the Nativity of the Virgin Mother of God approximately in 16th century.

KAUNO ARKIKATEDROS BAZILIKOS ŠVENTORIUS

Aleksandras VAŠKELIS

2005 m. Kauno PRPI vykdė nedidelės apimties archeologinius tyrimus Kauno arkikatedros bazilikos (S 239P) šventoriuje. Buvusios XV–XIX a. Kauno Šv. Petro parapijinės bažnyčios, dabar Arkikatedros bazilikos šventorius yra senamiesčio V dalyje, greta Rotušės aikštės. Jis ribojamas trijų gatvių, užima visą 40-o kvartalo V dalį.

Rengiamame šventoriaus teritorijos sutvarkymo projekte numatyta plotuose, esančiuose žemiau bažnyčios grindų lygio, tik perkloti dangas, P ir V dalyse prieš naujai grindžiant kiek įmanoma pašalinti bažnyčios mūrų drėkimo priežastį – XIX–XX a. supiltinius sluoksnius, asfalto ir betono dangas, o prie bažnyčios sienų įrengti gilesnį siaurą drenažo kanalą, kuriame būtų pasiektas pamato viršus. Pažeminti viso ploto paviršiaus nėra galimybės. Tam trukdo teritorijoje paklotos inžinerinių tinklų trasos, be to, atsirastų itin ryškus aukščių skirtumas tarp šventoriaus ir jį supančių gatvių paviršiaus.

Dirbant buvo sutvarkyta ir panaudota 1979 m. atliktų žvalgymų 5 šurfų fiksacijos neskelbta medžiaga. Prie V ir Š sienų iškasti dar 4 įvairaus dydžio šurfai. Be to, apibendrinti ankstesnių kasinėjimų duomenys.

Kauno parapijinės bažnyčios istorija nėra išsamiai tyrinėta. Nemažai iki šiol neskelbtų istorinių duomenų sukaupė Arkivyskupijos kurijos archyvaras kunigas P. Veblaitis. Apie bažnyčią rašė S. Abramauskas, A. Jankevičienė, tačiau šventoriaus teritorijai – kapinėms ir čia stovėjusiems statiniams – neskyrė didesnio dėmesio. Fragmentiškų istorinių duomenų apie bažnyčios aplinką suteikia XVII a. pabaigos – XIX a. inventoriai ir miesto planai.

Kauno parapijinė bažnyčia istoriniuose dokumentuose pirmą kartą paminėta 1413 m., kai Vilniaus vyskupas Mikalojus suteikė jai atlaidus. Tuo metu aplink bažnyčią buvo išplanuotas šventorius ir kapinės. Apie šventoriaus apstatymą ir kapines tikslesnių žinių iki XVII a. antros pusės nėra, nes 1655 m. karo su Maskva metu Kauno bažnyčių archyvai buvo sudeginti. Po karo pradėti bažnyčios atstatymo ir aplinkos tvarkymo darbai. 1682 m.

XLVII pav. Trakuose, Vytauto g. 82 tyrinėto kapo 2 duobėje aptikti geležiniai dirbiniai:
1 – kriauninis peiliukas, 2 – cilindrinės spynos raktas, 3 – kaltinės vinies dalis. *E. Vailionio nuotr.*

Fig. XLVII. Iron items found in the grave-pit 2 in the cemetery in Trakai Vytauto Str. 82:
1 – a hafted knife, 2 – a key of a cylindrical lock, 3 – a forged nail fragment.

XLVIII pav. Kapų 1 ir 2 duobėse aptikti žiestos keramikos fragmentai. *E. Vailionio nuotr.*

Fig. XLVIII. Wheel-made pottery shards found in the grave-pits 1 and 2.